

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Doktori Iskola

Tayler Patrick Nicholas

TESTUTÓPIÁK

A kortárs emberábrázolás felvetései

A DLA-értekezés tézisei

Témavezető: Dr. habil. Hegyi Csaba DLA, festőművész

Pécs

2023

Az újfiguratív festészet (New Figuration) egyes alkotóinak műtermi gyakorlataiban olyan – elméleti felvetésekre is reflektáló – vizuális transzformációk kerülnek a figyelem középpontjába, melyek finoman átírják az emberi figurát, és akár – szélsőséges esetben – olvashatatlaná is teszik. Ezek a formaképzési kísérletek egyszerre zavarják össze és gazdagítják a művészet története során kibontakozó képmás perspektíváit, valamint a különböző fikciók és morfológiák mozgósítása révén új (ön)értelmezési lehetőségeket vetnek fel. Kutatásom reagál arra a populáris kultúrából is táplálkozó teoretikus diskurzusra, mely a test játékos, művészet általi újragondolásáról szól. Nem az ember átlényegülésének spekulatív perspektívái foglalkoztatnak – nem érdekelnek a transzhumanizmus mantrái, a tetoválások és egyéb, a testet ténylegesen átalakító eljárások, embertársaim teketóriázásai – csupán a festmény játékkerében szabadon formálódó (ön)képünk variációi izgatnak. Az a momentum, amikor az emberi alak magára ölti az absztrakció jellegzetességeit és festészetté válik.

Az ember leképezése sajátos utópiák, illetve disztópiák, jelenre és jövőre vonatkozó szorongások és remények összefüggésében formálódik. Vajon felszámolódik a test modernizmust visszhangzó metamorfózisában az a tradíció, ami elsősorban a nyugat-európai, keresztény kultúrkörhöz, a szép test szakrális paradigmájához kapcsolódik? Szeretném nagyvonalakban ismertetni a nemzetközi szakirodalomban New Figurationként, azaz újfigurációként jegyzett kortárs tendencia történetét és főbb jellemzőit, valamint azokat a dilemmákat, melyeket a kritikai visszhang fogalmazott meg. Fejtegetésem fókuszában olyan alkotók állnak, akik többek között a modernizmus léger-i, picassói, matisse-i és beckmanni hagyományaiból, valamint a II. világháború utáni neoexpresszív hullámokból egyaránt merítenek, azonban hivatkozásaik zöme a populáris kultúra 2000-es évek elejétől kibontakozó tudattalanjának tengerfenekén keresendő: az Y2K¹ utáni jelenben, az elakadt lemezként visszajátszások töredékévé váló kortárs kulturális mezőnyben. Írásom a lehetséges művészettörténeti és popkulturális források egymásba fűződő textusát analizálja. A cél Cranach-tól a Cartoon Networkig megvizsgálni a lehetséges hivatkozási pontokat, és elemezni az alakok ábrázolásához fűződő morfológiai felvetések tágasabb kontextusát. A manierizmus torzítási eljárásaitól kezdve a modern mesterek alaktani bravúrjainak elemzésén keresztül egészen a rajzfilmekben játékba hívott test sajátos „formarendetlenségéig” keresem azokat az összefüggéseket, melyek megvilágítják a kortárs figuratív festő szubverzív lehetőségeit.

¹ Az Y2K „Year 2000 Problem” rövidített megnevezése. „Millennium bug”-nak is szokták hívni. A 2000-es évhez fűződő remények és félelmek problematizálása során gyakran felmerülő fogalom.

A Zombie Figuration (zombifiguráció) fogalmának tárgyalása során ismertetem az újfiguratív tendencia nemzetközi kritikai recepciójának legfontosabb álláspontjait, valamint azt a sajátosan labilis politikai erőteret, mely befolyásolja az individuális alkotói pozíciók olvasatát a jelenkori, az identitás eszményét övező közéleti diskurzusok tükrében. E szerteágazó párbeszéd mederbe terelése azért kiemelten fontos, mert a művészettörténet a 20–21. században meglehetősen kevés figyelmet szentelt a figuratív festészet elméleti felfejtésének, ahogyan erre Donald Kuspit műkritikus is rámutatott.² Vagy ahogyan Niklas Maak megfogalmazta, a figuratív festészet „egy tökéletesen izolált művészeti bioszférává vált, melyre nem hatnak a festészet mint médium kapcsán zajló művészetkritikai és -történeti viták”.³

A fizikai, testi humor narratívaszervező szerepét is vizsgálom e festők sorozataiban. Mi veszi át a helyét annak a sodró erejű, heroikus pátosznak, amely évszázadokig a figuratív festészet dramaturgiáját szolgálta? Hogyan világítja meg a – szinte első pillantásra is érzékelhető – fordulatot Henri Bergson filozófus fejtegetése a dráma és a vígjátékok merőben más karakterű hősei kapcsán? A fizikai humor itt egyfajta átfogó, a művek mélyrétegeibe süppedő esztétikai tényezőként kerül beemelésre.

A „cuki” és a „horror” kategóriáit egymásnak feszítő fejezetben az volt a célom, hogy a popkulturális mezőnyből izolált nézőpontok beemelése révén új jelentésrétegek válhassanak elérhetővé. Disszertációmban a „cuki” és a „horror” jelenségeit egy metaforikus potméter végértékeiként vizsgálom.⁴ Feltételezésem szerint a két véglet a dehumanizáció egy-egy alakzataként vethető fel, mely a figurához kapcsolt hatalmi-alávetettségi összefüggések artikulálására is alkalmas. A különböző nézőpontokat úgy válogattam össze, hogy a kortárs figuratív festészet egyes tendenciáit a legtöbb lehetséges irányból világítsam meg.

Dolgozatommal a művészhallgatók számára is szeretnék fogódzkodót nyújtani, hogy milyen fogalmak mentén, milyen perspektívákból érdemes megközelíteni a figura torzításának és átírásának összetett kérdését, ami műtermi gyakorlatuk gazdagodásához is hozzájárulhat. Elgondolkodtató kérdés, hogy mit jelent a festészetben a jódíakos formakövetés felforgatása. Lehet kánonokat rombolni anélkül, hogy új formarendeket teremtenénk? Milyen akadémiát lehet emelni a figuráció különböző hagyományainak romjain? Adott a közvetlenség lehetősége vagy a figurát mindig elhomályosítják a művészettörténet és a popkultúra önkéntelen

² KUSPIT, Donald: The New Figurative & History Painting. *The Brooklyn Rail*. 2017. 06.

<https://brooklynrail.org/2017/06/editorsmessage/The-New-Figurative-History-Painting> (letöltés: 2023. 07. 01.)

³ GOGARTY, Lorne Abse: Figuring Figuration. *Art Monthly*. No. 465, 2023/06. 6.

⁴ Ezt a keretmetaforát először Erményi Mátyás művei kapcsán vettem fel.

SÁRVÁRI Zita – RIEDER Gábor (szerk.): *YOUHU. The New Generation of Contemporary Art*. Kieselbach Galéria, Budapest, 2022. 350.

képzettársításai? Bár lehetőségeimen és képességeimen túlmutat, hogy a következő kérdésekre teljes körű választ nyújtsak, úgy gondolom, hogy a legelső teendő mindig az egyféleképpen értett közhelyekké, kimerült toposzokká, jövőtlen műfajokká vált és elavultnak feltételezett jelenségek leporolása, mert az emberi figura ábrázolásának relevanciája múlhatatlan.

Az alábbi, tézis karakterű megállapítások vagy explicit jelennek meg dolgozatom érvrendszerében, vagy közvetve, mintegy a fejezetek összefüggésrendszerének belső logikájából következnek.

- I. A figuratív festészet legújabb felvetései nem válnak el élesen a nyugati művészettörténeti kánontól. Attól függetlenül, hogy milyen platformon keresztül lehet e tendenciákkal kapcsolatban a leginkább informálódni, nem íródnak felül sem az alapvető ikonográfiai elemek, kerettörténetek és nyersanyagok, sem a játékba hívott ábrázolási konvenciók. A festészet hömpölygő kontinuitásának nem okoznak zökkenőt a virtuális és valós közé ékelődő küszöbök.
- II. A különböző, képzőművészeti célkitűzések mentén kiaknázott közösségi médiafelületek egy sajátos optikát kínálnak számunkra, ahol a keresőcímkék, „névtelen” vagy éppen felkapott művészek, valamint irányt mutató kulcsintézmények követésén keresztül egy kiterjedtebb képet kaphatunk az egyes műtermi gyakorlatokból összefonódó irányzat „élőben” történő kibontakozásáról. A ránk zúduló információ strukturálásának hatékonyságán múlik, hogy milyen minőségű jelenségeket és összefüggéseket vagyunk képesek kiszűrni. Ez a nyomtatott sajtóban sincsen másképpen.
- III. A kortárs festő versengő kánonok erőterében találja magát, éppen ezért célkitűzései is meglehetősen amorf alakzatot öltenek. Már nem feltétlenül az újítás, a nóvum mítosza foglalkotja, azonban akár hivatkozhat olyan művészekre, akiknél a formakövető ábrázolás „felrúgása” még ilyen tétellel bírt. A jelenkori művész modernizmusának vektora változékony, amit a halmozódó előtagok is bizonyítanak (meta-, para-, poszt-, posztposzt-, kripto-, retro-, stb.). Ez azonban csupán a rendszertani besorolás szempontjából problematikus, a festő valójában a különböző elméletek között, a behatárolható elvárások horizontján túl, az elmélet „urbánus” közegének városfalain kívül navigál.

- IV. A kortárs képzőművészet posztduchampi terhek alatt kilapult „társadalmi gyakorlatainak” kissé egysíkú palettáján a festészet az elméleti „PR” áldozataként önellentmondásos csomagolásokban tűnik fel: egyszerre szubverzív és retrográd, újító és konzervatív, piaci és elitista, arisztokratikus és primitív, bátor és iskolás, elemzésre méltó és üres. A festészet azonban nem szorul védelemre, hiszen az emberi kultúra egyik legszofisztikáltabb technológiája a gondolat, (meg)érzés, érzet, emlék, percepció és expresszió komplex, interperszonális összehangolásának. A kortárs festészetnek még a legradikálisabb felvetései is osztoznak ebben az örökségben.
- V. Bár a dolgozatban említett kortárs alkotók közt van, akit egészen briliánsnak tartok (Ezer Ákos, Kristina Schuldt, Grace Weaver), összességében nem volt olyan célom, hogy disszertációmmal az általam értékesnek vélt művészeti gyakorlatokat propagáljam. Ugyanis a disszertáció nem pamflet, a doktorandusz nem forradalmár, és tőlem távol áll a kortárs képzőművészet öncélú antagonizmusának, törzsies szétválásának támogatása. Dolgozatomban egy összetett megközelítés lehetősége foglalkoztatott, mely képes túllépni az első zsigeri ítéleteken, és egy sor olyan interpretációs útvonalat kínál az olvasónak, melyek plasztikussá teszik e művek belső utalásrendszerének, esztétikai önellentmondásainak és érzéki valóságának komplexitását.
- VI. Disszertációm fókuszában feltűnik egy generációs törés, mely az ízlés és referenciák terén is igen jelentékeny. Tudatában vagyok annak, hogy e dolgozat is áldoztatává válhat az idő vas fogának, hiszen részben „romlandó” anyagokkal operál. Ennek ellenére azt gondolom, hogy kár lenne egy ilyen karakteres jelenségre nem reflektálni, hiszen azon kívül, hogy bármelyik pillanatban kipukkanhat az újfiguratív festészet „lufija”, egy olyan fejezetét jelenti a jelenkori művészetnek, mely a művészet történetének örökkévaló kérdéseit és dilemmáit tárja elénk. A dolgozatomban tárgyalt művek felelevenítik a modernista test szubverziónak tétjét, a modern szubjektum kihívásainak mai napig releváns összefüggéseit, az ábrázolás logikájának és logikátlanságának egymásnak feszülését, a popkulturális és magasművészeti referenciák közös metszeteinek lehetséges alakzatait, a modernizmus táptalajában szárba szökkenő morfológiai invenció páratlan gazdagságát.

Bibliográfia (válogatás):

BACSO Béla: Portré és Test. In: Uő.: *Ön-Arc-Kép. Szempontok a portréhoz*. Kijarat kiadó, Budapest, 2012. 159–160.

BELTING, Hans: *Faces. Az arc története*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2018.

BLOCH, Ernst: Introduction. In: Uő.: *The Principle of Hope. Volume 1*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1996.

BUJI Ferenc: *Az emberré vált ember. Az antropológiai kibontakozáselmélet alapjai*. 1999.

DENIS, Maurice: Subjective and Objective Deformation. In: CHIPP, Herschel B. – SELZ, Peter H., szerk.: *Theories of Modern Art: A Source Book by Artists and Critics*. Berkeley: University of California Press, Berkeley, 1968. 105–107.

ESTERHÁZY Péter: *Rubens és a nemeuklideszi asszonyok*. In: Uő.: *Rubens és a nemeuklideszi asszonyok. Három dramolett*. Magvető Kiadó, Budapest, 2006. 38–113.

FARKAS, Rózsa, LAMMER, Elise, ROONEY, Megan, WULFF, Katharina, YEE, Lydia és ZAMBONI, Isabella: Sick and Tired of All That Purity: A Roundtable on Contemporary Figuration. In: *Mousse Magazine*. 2020. 10. 12.

FOSTER WALLACE, David: E Unibus Pluram. Tévé és amerikai fikció (1.) Ford.: Sipos Balázs. In: *1749.hu*. Link: <https://1749.hu/fuggo/essze/e-unibus-pluram-teve-es-amerikai-fikcio.html> (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

GOGARTY, Larne Abse Gogarty: Figuring Figuration. *Art Monthly no. 465*, 2023/06. 6. (6–10.) Link: https://maxwellgraham.biz/wp-content/uploads/2022/02/2023_ArtMonthly_AM.pdf (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

HAUSER Arnold: A humor felfedezése. In: Uő.: *A modern művészet és irodalom eredete. A manierizmus fejlődése a reneszánsz válsága óta*. Gondolat, Budapest, 1980.

BERGSON, Henri: A komikumról általában. A forma és a mozgás komikuma. A komikum terjeszkedő ereje. In: Uő.: *A nevetés*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986. 35–76.

HORNYIK Sándor: Perspektivikus morfológia. Csató József festészete. In: *Artmagazin*. 19. évf. 2. szám (128.) Különszám, 2021. 10–21.

K. HORVÁTH Zsolt: A politikai test és a modell teste. In: ALBERT Ádám, szerk.: *Modellállítás: az emberi test képi konstrukciói*. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2021. 70–72.

KIKOL, Larissa: Der total surrealistische Zyklus. Welten in der Disney-Epiche. In: *Kunstforum*, KIKOL, Larissa, szerk.: [Bd. 268 Gegenwartsbefreiung Malerei](https://www.kunstforum.de/artikel/der-total-surrealistische-zyklus/), <https://www.kunstforum.de/artikel/der-total-surrealistische-zyklus/> (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

KISSICK, Dean: Taste, Figures, Images. The Downward Spiral. In: *Spike*. 2022. 06. 08. In: <https://spikeartmagazine.com/?q=articles/downward-spiral-popular-things-dean-kissick> (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

KRAUSS, Rosalind E.: In the Name of Picasso. In: Uő.: *The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1986. 23–40.

KUSPIT, Donald: The New Figurative & History Painting. In: *The Brooklyn Rail*. 2017/06. Link: <https://brooklynrail.org/2017/06/editorsmessage/The-New-Figurative-History-Painting> (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

MATISSE, Henri: Notes of a Painter, 1908. In: FLAM, Jack, szerk.: *Matisse on Art*. University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1995. 30–42.

MEZEI Árpád: Pablo Picasso. In: Uő.: *Elméletek és művészek. Művészetlélektani kísérletek*. Gondolat, Budapest, 1984.

MULLINS, Charlotte: *Painting People. Figure Painting Today*. Thames & Hudson Ltd. London. 2008.

NANCY, Jean-Luc: Dis-figuration. In: Uő.: *Portrait*. Fordham University Press, New York, 2018. 84–88.

ORTEGA Y GASSET, José: *The Dehumanization of Art*. In: Uő.: *The Dehumanization of Art and Other Essays on Art, Culture, and Literature*. Princeton University Press, Princeton – Oxford, 2019. 1–54.

PEPPERELL, Robert: *The Posthuman Condition. Consciousness Beyond the Brain*. Intellect. Bristol. 2003.

ROELSTRAETE, Dieter: This Figuring: Some Remarks on Today's Painting Crazes. In: *Mousse Magazine*. 2022. 01. 11. Link: <https://www.moussemagazine.it/magazine/this-figuring-dieter-roelstraete-2022/> (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

SIMMEL, Georg: Az arc esztétikai jelentősége. In: Uő.: *Velence, Firenze, Róma. Művészetelméleti írások*. Atlantisz Kiadó (Medvetánc). Budapest. 1990.

TROEMEL, Brad: Pastell hell: The Definitive Guide to Millennial Aesthetics. In: *Patreon*. 2021. 09. 12. Online vlog-bejegyzés a szerző Patreon-oldaláról. (utolsó elérés: 2023. 07. 01.)

WILDE, Oscar: Londoni modellek. In: SZÁNTAI Zsolt, szerk.: *Oscar Wilde összes művei*. Szukits Könyvkiadó, Budapest, 2000. 99–104.

ZHOU Xian: Representation and Visual Politics of the Extreme Body. In: *The Journal of Somaesthetics*. No. 1, 2015. 152. 144–159.

ŽIŽEK, Slavoj: *The Sublime Object of Ideology*. Verso, London, 2008. 149–150.